

JÓZEF TRZEBIŃSKI

W kwartalniku „Wiadomości Botaniczne” T. XVII, Zesz. 4 ukazał się artykuł *Z dziejów botaniki polskiej w ostatnim pięćdziesięcioleciu*, w którym został pominięty wybitny botanik, zwany ojcem polskiej fitopatologii, profesor Józef Trzebiński. Zmusiło to nas, Jego byłych asystentów i studentów Uniwersytetu Stefana Batorego oraz Studium Rolniczego w Wilnie, do napisania krótkiego wspomnienia o naszym, tak bardzo szanowanym i kochanym profesorze.

Józef Trzebiński urodził się w 1867 roku we wsi Kozuby Wielkie na Ziemi Kaliskiej. Wcześnie osierocony, młodość miał bardzo ciężką. W 1894 roku ukończył Wydział Przyrodniczo-Matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego. Nie ominął Go częsty los ówczesnych studentów Polaków: zaraz po ukończeniu studiów znalazł się w Cytadeli Warszawskiej. Po pięciu miesiącach został zwolniony i wyjechał pod Garwolin, gdzie pracował jako prywatny nauczyciel. Tu napisał swą pierwszą rozprawę pt. *Flora lasów garwolińskich*, zaliczoną jako praca kandydacka i wydru-

kowaną w Sprawozdaniach Komisji Fizjograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Chcąc pogłębić swą wiedzę, J. Trzebiński w 1898 roku studiował ogrodnictwo w Instytucie Pomologicznym w Pruszkowie, a w następnym roku pracował pod kierunkiem fizjologa roślin profesora W. Pfeffera w Lipsku nad zagadnieniem „Wpływ podrażnień na wzrost pleśni *Phycomyces nitens*”. Praca ta, ukończona w Krakowie i wydrukowana w Rozprawach Akademii Umiejętności, przyniosła autorowi tytuł doktora filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie następnie został asystentem prof. E. Janczewskiego. Już wtedy Trzebiński wybrał sobie wyraźnie główną specjalność, pracując nad grzybami pasożytniczymi i chorobami roślin.

W roku 1904 J. Trzebiński objął kierownictwo Działu Mikologicznego Stacji Entomologicznej Wszechrosyjskiego Związku Cukrowników w Śmiele na Ukrainie, gdzie przez 8 lat pracował nad chorobami roślin uprawnych, a wierny swym zamiłowaniom, opracowywał jednocześnie miejscową florę. Dzięki wycieczkom do Kijowa, Odessy, Nikołajewa, Chersonia, na Krym i Kaukaz zaznajomił się z roślinnością południowej Rosji (w roku 1905 Towarzystwo Ogrodnicze Krakowskie przyznało Mu srebrny medal za opracowanie zbiorów chwastów występujących na Ukrainie), a w wyniku urlopów spędzanych na Litwie powstała praca *Flora Lotowian i okolic*, wydana w 1910 roku w Rocznikach Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Pracując w Śmiele, Trzebiński wszedł w kontakt ze środowiskami naukowymi Rosji, ponadto wyjeżdżał za granicę, by zapoznać się ze stanem badań i urządzeniami Stacji Ochrony Roślin w Pradze, Wiedniu, Halli, Berlinie, Hohenheimie i Sztutgarcie. W tym okresie ogłosił kilkanaście prac naukowych opartych na własnych doświadczeniach przeprowadzonych na zgorzeli korzeniowej siewek buraczanych, a świadczących o wnikliwości i żarliwości badacza.

W 1912 roku Trzebiński, doświadczony fitopatolog, przenosi się do Warszawy, gdzie organizuje Stację Ochrony Roślin. Rozwija ożywioną działalność nad badaniem rozpowszechnionych w byłej Kongresówce chorób i szkodników roślin uprawnych. By polepszyć prowadzone w skali krajowej badania fitopatologiczne, odbywa powtórna podróż do Austrii i Niemiec, a następnie do Szwajcarii i Holandii.

Pierwsza wojna światowa sparaliżowała działalność Stacji. J. Trzebiński został inspektorem Ogrodu Botanicznego w Warszawie. W tym okresie rozwijał ożywioną działalność dydaktyczną i opublikował pracę, przygotowaną przy współudziale asystentów W. Goriaczkowskiego i Z. Zweigbaumówny, pt. *Choroby i szkodniki roślin hodowanych w Królestwie Polskim*.

W roku 1918 J. Trzebiński obejmuje stanowisko kierownika Wydziału Ochrony Roślin w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Po raz trzeci w życiu organizuje tego rodzaju placówkę badawczą. Pracuje nadal przede wszystkim nad chorobami roślin uprawnych. (Lubelskie Tow. Ogrodnicze przyznało Mu w 1923 roku dyplom uznania za działalność w dziedzinie fitopatologii).

W roku 1920 habilituje się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Zdawałoby się, że kierownik tak poważnej placówki badawczej, jak Instytut w Puławach, nie opuści już stanowiska, do którego był świetnie przygotowany,

jednak J. Trzebiński przy swym całkowitym oddaniu się pracy naukowej był jednocześnie urodzonym dydaktykiem, pragnącym dzielić się z innymi swą wiedzą i doświadczeniem. To sprawiło, że w roku akademickim 1923/24 objął stanowisko profesora zwyczajnego w Katedrze Systematyki Roślin oraz dyrektora Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Przyjmując tę katedrę wziął na siebie niemały trud organizowania na nowo życia naukowego w katedrze Jundziłłów, na zaniedbanym przez stulecie odcinku wiedzy botanicznej. W latach 1925—26 pełni funkcję dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Od roku 1928 kieruje Oddziałem Mikologicznym Stacji Ochrony Roślin w Wilnie.

Profesor Józef Trzebiński opublikował 37 prac naukowych, oraz około 60 artykułów, które znacznie przyczyniły się do rozszerzenia wiedzy i upowszechnienia walki z chorobami roślin uprawnych w Polsce. Popularyzował wyniki swych badań z dziedziny fitopatologii na łamach pism ogrodniczych i rolniczych, takich jak „Ogrodnictwo”, „Pszczelarz i Ogrodnik”, „Gazeta Cukrownicza”, „Gazeta Rolnicza”, „Tygodnik Polski” itp. oraz w różnych ulotkach. Jako kierownik licznych placówek do walki z chorobami roślin, udzielał zainteresowanym niezliczoną ilość wskazówek i rad z dziedziny fitopatologii.

Wyrazem pasji popularyzatorskiej profesora Trzebińskiego są również dwa podręczniki: *Choroby roślin uprawnych, powodowane przez grzyby i inne ustroje pasożytnicze* (1912) oraz *Choroby roślin (ogólna fitopatologia)* (1930). Ponadto profesor Trzebiński napisał pierwszą polską *Metodykę botaniki* i krótkie wskazówki *Jak zbierać rośliny* (1917). Pod Jego osobistym kierownictwem asystenci i studenci opublikowali 18 prac związanych z fitosocjologią, fitopatologią i systematyką roślin.

Prace naukowe profesora J. Trzebińskiego charakteryzuje wielka erudycja, doskonale znawstwo i wyjątkowe opanowanie metody badania i zwalczania chorób roślin. Te naukowe, a zarazem praktyczne zasługi profesora Trzebińskiego na polu rolnictwa uczciła Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, nadając Mu w roku 1937 doktorat honoris causa. Jednocześnie otrzymał Złotą Odznakę Stacji Ochrony Roślin w Krakowie i Adres od Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego. W roku 1936 został odznaczony za osiągnięcia naukowe Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

Od roku 1910 J. Trzebiński był współpracownikiem Komisji Fizjograficznej, a od 1916 Komisji Geograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie. W roku 1916 został wybrany na członka Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a w 1925 na członka Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Od roku 1930 był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, a w roku 1934 został członkiem zwyczajnym zamiejscowego Wydziału IV (nauk biologicznych).

Profesor B. Hryniewiecki w rozprawie poświęconej czterdziestolecium pracy naukowej profesora J. Trzebińskiego (*Acta Societatis Botanicorum Poloniae*, vol. XIV, nr 4, 1937) — podając wykaz prac naukowych Profesora i wykonanych pod Jego kierunkiem — pisze między innymi: „Jeżeli obejrzymy się wstecz na drogę, jaką przebył Jubilat w ciągu 40-letniej pracy naukowej, to musimy złożyć hołd zasłudze człowieka, który oddawał siebie całego służbie naukowej aż do zapamiętania”.

Ale profesor J. Trzebiński był nie tylko wybitnym naukowcem, był również człowiekiem o wielostronnych zainteresowaniach, szerokich horyzontach i głębokiej kulturze wewnętrznej, był profesorem, który swym taktem, bezinteresownością i wielką życzliwością do ludzi stwarzał wyjątkowo sprzyjającą atmosferę do pracy. Wysyłając nas w teren zwykł mówić: „Proszę teraz czytać z żywej księgi przyrody”.

Profesor Józef Trzebiński zmarł w Wilnie 30 sierpnia 1941 roku.

IRENA RUTKOWSKA